

Κοχλάζουσες μνήμες

Στο προσφυγικό σπίτι, σε μια από τις πιο υποβαθμισμένες γειτονιές του Πειραιά, η κυρία Νιόβη Θεοδωρίδου, μία γυναίκα που το όνομά της δεν θα βρείτε στα βιβλία ιστορίας, στέκει σκυμμένη πάνω από μία κοχλάζουσα κατσαρόλα. Τα χρόνια έχουν βαρύνει στις ωμοπλάτες της και έχουν αναγκάσει τον αδύναμο σκελετό της να γείρει, παραδομένος στις κακουχίες της προσφυγικής ζωής. Εκείνη, όμως, δεν έχει επιτρέψει στις κόρες των ματιών της να χάσουν την λάμψη, την οποία μόνο η ισχυρή θέληση για επιβίωση μπορεί να προσδώσει.

Πριν δεκαπέντε χρόνια, βρέθηκε ανάμεσα στο ενάμισι εκατομμύριο των Ρωμιών Μικρασιατών, οι οποίοι βγήκαν ζωντανοί από την αιματηρή κόλαση της καταστροφής στην Σμύρνη, μίας πόλης στην οποία η ομαλή συνύπαρξη αιώνων τυλίχτηκε στις φλόγες μέσα σ' ένα μερόνυχτο. Οι ατμοί που εκλύονται από την κατσαρόλα με τα χόρτα, τα οποία μπόρεσε να προμηθευτεί σήμερα από την τοπική αγορά, θολώνουν την όρασή της και απερίσκεπτα, αφήνουν το μυαλό να παρεκτραπεί σε επικίνδυνες οδούς. Αναμνήσεις μπερδεμένες και τραυματικές, παρουσιάζονται στην εξώπορτα του νου σαν απρόσκλητοι καλεσμένοι, και την παρασέρνουν αποφασιστικά σ' ένα πληγωμένο παρελθόν, το οποίο προτιμά να κρατά κλειδωμένο στα σεντούκια που άφησε πίσω «στην Σμύρνη της».

Το πολεμικό πλοίο του αγγλικού ναυτικού ορθώνεται τώρα μπροστά της επιβλητικό, προσαραγμένο με τρόπο αδιάφορο στην προβλήτα, χλευάζοντας, θα έλεγε, με την ουδετερότητά του, τον ανθρώπινο πόνο που δεν έχει πλέον εθνικό χρώμα. Φωνές ανδρών, κραυγές γυναικών, κλάματα παιδιών, ανακατεύονται με τον μαύρο καπνό που σήμανε το τέλος της Αρμένικης συνοικίας. Άνθρωποι που γαλουχήθηκαν στα παπλώματα του πολιτισμού και της ειρήνης, κρατούν σφιχτά στο ένα τους χέρι τους αγαπημένους τους, και στο άλλο ό,τι περιουσιακό στοιχείο μπόρεσαν να αδράξουν στη φρενήρη φυγή τους. Εγκατέλειψαν τη θεατρική παράσταση της ζωής τους στη μέση, το φαΐ στο τραπέζι, τα κρυστάλλινα ποτήρια στο ερμάριο, τη σοδειά αθέριστη στα χωράφια, τις φωτογραφίες στις κορνίζες. Οι θεατές μένουν αποσβολωμένοι και οι ηθοποιοί αποχωρούν κυνηγημένοι. Το ραντεβού ανανεώνεται. Η μάταιη ελπίδα της επιστροφής θα παρέμενε ασίγαστη για χρόνια στις καρδιές των διωγμένων.

Η κ. Νιόβη θυμάται πως εκείνη την αποφράδα μέρα, στεκόταν κοντά στην προβλήτα, κρατώντας σφιχτά το τρεμάμενο χέρι του επτάχρονου γιου της, με ένα πουγκί γεμάτο

κοσμήματα, στερεωμένο καλά στον κόρφο της, το μόνο που μπόρεσε να πάρει μαζί της, την ώρα που η φωτιά έγλειφε τους τοίχους του πατρικού της. Το αγοράκι κοιτούσε, με μάτια γεμάτα απορία και φόβο, τους καπνούς, κραυγάζοντας συνεχώς το όνομα της μεγάλης του αδελφής: «Αλεξάνδρα! Αλεξάνδρα πού είσαι; Φεύγουμε!»

Δίπλα τους, βρισκόταν μια όμορφη κοπέλα, η οποία αναζητούσε με αγωνία την οικογένειά της, με το ροζ φόρεμά της να ανεμίζει, έρμαιο στις διαθέσεις του δυνατού ανέμου. Η κ. Νιόβη γνώριζε οδυνηρά καλά τη συνέχεια. Όταν ένας αγριωπός, ένστολος Τούρκος σκούντηξε τους απελπισμένους ανθρώπους, περνώντας επιθετικά δίπλα τους, κατευθυνόμενος προς το νεαρό κορίτσι, οι σπαρακτικές φωνές της γυναίκας δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν το κακό. Καταπνίχθηκαν από τις οίμωγές του κατάμεστου λιμανιού. Μέσα σε μία τραγική ειρωνεία, ο πόνος είχε μοιραστεί σε ατομικές μερίδες, προσπαθώντας να φανεί δίκαιος μέσα στην αδικία του πολέμου και του αποχωρισμού.

Στα βουβά δάκρυα που ανάβλυζαν δηλητηριασμένα από τα μάτια της κ. Νιόβης, ενστάλαξε η θύμηση του δικού της κοριτσιού. Μόλις πριν από λίγες ώρες, ένας Τούρκος αξιωματικός είχε εισβάλει στο σπίτι τους, και την είχε πάρει μακριά από τη μητρική φωλιά. Η μητέρα είχε ορμήσει ενστικτωδώς προς το μέρος του, όμως, ένα χτύπημα με την κάννη του όπλου του, ήταν αρκετό για να χάσει τις αισθήσεις της και να ξυπνήσει μόνη της, πολύ αργότερα, με τη σκέψη της χαμένης κόρης να της τρυπάει τα σωθικά και να ματώνει την σκέψη της.

Η καρτερική ψυχή της είχε υποστεί, όμως, και άλλους τραυματισμούς. Ο άνδρας της επιστρατεύθηκε από τους πρώτους στα τάγματα εργασίας, και λίγο αργότερα, έπαψε να λαμβάνει νέα του. Άνθρωποι που γνώριζαν τα τεκταινόμενα, ψιθύριζαν, εδώ και καιρό, μεταξύ τους ότι ο τύφος συνάντησε στον διάβα του τον κ. Θεοδωρίδη. Η κ. Νιόβη είναι ρεαλίστρια. Δεν μπορεί να επαναφέρει τον σύζυγό της στην ζωή, δεν μπορεί να σώσει την Αλεξάνδρα της. Δεν δύναται να επηρεάσει τα σχέδια των ισχυρών, οι οποίοι νοσούν από τη μολυσματική ασθένεια της εξουσίας και συζητούν, εκ του ασφαλούς, πάνω σε δρύινα τραπέζια, με ανοιγμένο επάνω τον χάρτη του κόσμου, και παραδίπλα ακουμπισμένα, τον χάρακα και το μολύβι, για να ορίζουν τις ζωές χιλιάδων. Το μόνο που μπορεί η κ. Νιόβη να κάνει, είναι να σώσει τον μοναχογιό της από τις στάχτες. Να προστατέψει τα αθώα παιδικά μάτια από τη φρικαλεότητα για την οποία είναι ικανός ο άνθρωπος, ώστε να αργήσουν να συνειδητοποιήσουν την απώλεια των αγαπημένων, την τραγική τους κατάληξη.

Παραγκωνίζοντας βίαια τους γύρω της, έφτασε στην άκρη της προβλήτας και κοίταξε, με βλέμμα θηρευτικού ζώου, τις προσαραγμένες βάρκες και τα καΐκια. Το παιδί προσπαθούσε με κόπο να συμβαδίσει με τον γοργό βηματισμό της μητέρας του. Τα μάτια του είχαν γεμίσει δάκρυα καθώς η συνειδητοποίηση του αποχωρισμού θέριευε στο παιδικό μυαλό. Η Αλήθεια είναι πολύ ειλικρινής και εγωίστρια για να κρυφτεί.

-Πόσο για να με πας απέναντι;, πρόφερε η κ. Νιόβη, με φωνή βραχνιασμένη από τον καπνό, απευθυνόμενη στον ιδιοκτήτη του πλησιέστερου καϊκιού.

Ο ηλικιωμένος άνδρας την κοίταξε εξεταστικά και τα αλεπουδίσια χαρακτηριστικά του φωτίστηκαν. Μέχρι και σήμερα, θυμάται καθαρά τη λέξη «λίρες» να προφέρεται με ευχαρίστηση, μέσα από τα ξεραμένα από το θαλασσινό αλάτι χείλια του. Θυμάται και τον εαυτό της, να αδειάζει μηχανικά το πουγκί με τα πολύτιμα χρυσαφικά μέσα στην βάρκα, να του παραδίδει όσα νομίσματα πρόλαβε να μαζέψει, πριν ξεσπάσει η φωτιά. Δύο λίρες κράτησε μόνο, χωρίς βέβαια να το αναφέρει στο άπληστο αρπακτικό. Τις είχε τοποθετήσει στο εσωτερικό του φορέματός της, πίσω από τον γιακά, και τις φύλαγε για περίπτωση ανάγκης.

Το ήξερε, βέβαια, ακόμα και εκείνη την στιγμή, ότι ο χαρακτηρισμός «ανάγκη» ήταν ευφημισμός μπροστά σε αυτό που συντελούνταν στο λιμάνι της Σμύρνης. Η καταστροφή ήταν παρόν. Το καΐκι ήταν ασφυχτικά γεμάτο από γυναικόπαιδα. Βαθιά μέσα της, η κ. Νιόβη ένιωθε με απελπιστική σιγουριά, πως αυτά τα νομίσματα θα συνιστούσαν τη μόνη της ανάμνηση από την όμορφη πατρίδα. Η Σμύρνη άδειαζε, η Σμύρνη καιγόταν. Δεν θα έβλεπε ποτέ ξανά το αρχοντικό της οικογένειάς της, ποτέ ξανά δε θα άκουγε τα ελληνικά να ομιλούνται με αυτοπεποίθηση, ανάμεικτα με γέλια και φιλοφρονήσεις, στους ανατολίτικους δρόμους. Ο ελληνισμός, ο οποίος είχε βαθιές ρίζες στην Ανατολή, θα γινόταν στάχτη μέσα σε ένα μερόνυχτο. Το ημερολόγιο στα ευρωπαϊκά γραφεία των ηγετών ήταν ανοιχτό στον Σεπτέμβριο του 1922.

Η κυρία Νιόβη Θεοδωρίδου στριμώχτηκε ανάμεσα στον κόσμο, μέσα στο καΐκι και στράφηκε προς τον γιο της. Το παιδί είχε αρχίσει να τρέμει σύγκορμο και χώθηκε στην αγκαλιά της. «Μαμά, δεν αποχαιρέτησα τον Γιώργο, θα με περιμένει...», ψέλλισε ο μικρός, αναφερόμενος σ' ένα συνομήλικο αγόρι με το οποίο συνήθιζε να παίζει στην αυλή του σπιτιού. Γνωρίζονταν από τη γέννησή τους. «Νικόλαε, σιωπή», πρόφερε απότομα η κυρία Νιόβη. «Δεν αποχαιρετάς κανέναν. Όλα καλά θα πάνε». Ο Νικόλας

έμεινε σιωπηλός, κοιτώντας δακρυσμένος τη μητέρα του, και μετά από λίγο, αποκοιμήθηκε στην αγκαλιά της.

Η κ. Νιόβη έμεινε να κοιτάει ανέκφραστη τις φλόγες που έσβηναν τα χνάρια της προηγούμενης ζωής της, καθώς το καΐκι ανοιγόταν, αγκομαχώντας, στο πέλαγος. Η μονοτονία των κυμάτων ξετύλιξε το νήμα της μνήμης, οδηγώντας το, ακούσια, στα παιδικά και νεανικά της χρόνια. Η Σμύρνη αποτελούσε πάντα ένα περιβάλλον πολυπολιτισμικό, γεμάτο ζωή, φιλοπρόοδο και ασφαλές. Η ίδια, είχε την τύχη να λάβει σπουδαία μόρφωση, αφού ο πατέρας της, δάσκαλος στην περιοχή, με κύρος και βαθιά αφοσίωση στις ανθρωπιστικές επιστήμες, φρόντισε να της δώσει όλα τα απαραίτητα πνευματικά εφόδια, στέλνοντάς την να μαθητεύσει στο Κεντρικό Παρθεναγωγείο της Σμύρνης.

Στα δύσκολα χρόνια του ξενιτεμού, τα οποία θα ακολουθούσαν την καταστροφή, η κ. Νιόβη θα ευγνωμονούσε συχνά τον πατέρα της για το δώρο της μόρφωσης που της προσέφερε, και το οποίο της επέτρεψε να ορθοποδήσει. Ως παιδί, έζησε στους κόλπους μίας σχετικά εύπορης οικογένειας. Στα εφηβικά της χρόνια, κατά τις συχνές εξόδους της στην πόλη, κέρδιζε εύκολα τη συμπάθεια των καλοντυμένων νεαρών, αξιοποιώντας τις πολύπλευρες γνώσεις της και τα ακριβά φορέματα, τα οποία της αγόραζε τακτικά ο πατέρας. Πολλές ήταν και οι επισκέψεις στα σπίτια των φιλενάδων της, επισκέψεις που διανθίζονταν πάντα από μακροσκελείς συζητήσεις γύρω από τις τέχνες, την λογοτεχνία και φυσικά, γύρω από τα «νέα της γειτονιάς», όπως αποκαλούσαν χαριτολογώντας μεταξύ τους, την ώρα του «κουτσομπολιού». Πώς να ξεχάσει τις εξόδους τους κάθε Σαββατοκύριακο στο Θέατρο Σμύρνης, το οποίο μάγευε τον επισκέπτη με την κομψή του διακόσμηση και με τα άρτια θεατρικά έργα; Πώς να λησμονήσει τις παραστάσεις των θιάσων, οι οποίοι περνούσαν από την ξακουστή πόλη, παρουσιάζοντας υψηλού επιπέδου θεάματα, όπως έργα του Σαίξπηρ και του Μολιέρου;

Βέβαια, δεν έλειπαν και οι συζητήσεις, ιδιαίτερα ανάμεσα στους πιο σπουδαγμένους, για τις πολιτικές εξελίξεις, για τους Βαλκανικούς Πολέμους, για την κατάσταση στην Ελλάδα, για τις επιλογές του Βενιζέλου, για τις αντιπαραθέσεις του με τον βασιλιά Κωνσταντίνο, για τη Μεγάλη Ιδέα, για την προέλαση του ελληνικού στρατού στα ενδότερα της Τουρκίας. Μα για τους περισσότερους, η διάχυτη ευτυχία που διέπνεε την πόλη, έκανε τα πραγματικά γεγονότα να φαντάζουν πλασματικά, με αποτέλεσμα να τα προσεγγίζουν με ενδιαφέρον παθητικό. Θα έλεγες πως παρακολουθούσαν σαν

θεατές, μία παράσταση με κορύφωση και εναλλαγές, η οποία τους αποσπούσε για λίγο από τη γλυκιά μονότονη μελωδία της ποιητικής, ειρηνικής ζωής. Οι φρικαλεότητες του πολέμου και της δυστυχίας που έπλητταν άλλες πόλεις της Ανατολής και έσφιγγαν σταδιακά σαν κλοιός γύρω τους, δεν μπορούσαν να πλησιάσουν στους αρχοντικούς δρόμους της πόλης με τις έντονες μυρωδιές, τόσο από τα καρυκεύματα που πωλούνταν στην αγορά, όσο και από τα αρώματα των γυναικών, οι οποίες αφιέρωναν πολλή ώρα στον εαυτό τους, πριν ξεπορτίσουν από τις αριστοκρατικές κατοικίες τους.

Σε αυτό το προστατευμένο περιβάλλον της Σμύρνης, η κ. Νιόβη έφερε στον κόσμο την κόρη της, την Αλεξάνδρα, η οποία μεγάλωσε ευτυχισμένη μέσα στην κοιτίδα του πολιτισμού. Η μητέρα θυμάται χαρακτηριστικά τη μικρή, πριν ακόμα πάει σχολείο, με τις μακριές πλεξούδες και τα λαμπερά, γεμάτα περιέργεια μάτια, καθώς έτρεχε ελεύθερη στους πλατιούς δρόμους της Σμύρνης, φωνάζοντας και γελώντας.

-Μαμά κοίτα τι μου πήρε ο μπαμπάς, έλεγε ενθουσιασμένη, προτάσσοντας το χεράκι της, στο οποίο βαστούσε σφιχτά μια πάνινη κούκλα.

-Είναι πανέμορφη Αλεξάνδρα μου, ακούει σαν όνειρο, τον νεαρότερο εαυτό της να απαντάει.

Η ανάμνηση του κοριτσιού διαλύεται και αντικαθίσταται από το καλοσχηματισμένο πρόσωπο ενός άνδρα στο άνθος της νιότης. Είναι το πρόσωπο του συζύγου της τη μέρα του γάμου τους. Αγάπη και ασφάλεια, αυτό ένιωθε όταν τον κοίταζε. Τίποτα δεν μπορούσε να τους αγγίξει όσο του κρατούσε το χέρι. Τίποτα δεν μπορούσε να τους βλάψει στη ζωή που θα έκτιζαν μαζί.

Η κ. Νιόβη άνοιξε απότομα τα μάτια της. Ο ήλιος την τύφλωνε, ο Νικόλας κοιμόταν στα πόδια της. Πόσες μέρες είχαν περάσει από όταν εγκατέλειψαν τη Σμύρνη; Σίγουρα κάποια στιγμή προσάραξαν στη Μυτιλήνη, αλλά ο λιμενάρχης τους είπε ότι θα έπρεπε να κατευθυνθούν προς τον Πειραιά. Οι αισθήσεις της ήταν μουδιασμένες, θολωμένες από την υγρασία και την πείνα, σαν να προσπαθούσαν και αυτές να προσδιορίσουν την ταυτότητά τους, τον ρόλο τους στη νέα πραγματικότητα.

Στον ορίζοντα, αχνοφαινόταν ένα κομμάτι στεριάς. Σιγά σιγά, οι καταπονημένοι Σμυρνιοί άρχισαν να αναδεύονται και να σκουντάνε ο ένας τον άλλον, καθώς η πολυπόθητη λέξη «Πειραιάς» διαδιδόταν με αναστατωμένους ψιθύρους μεταξύ τους, ώσπου τελικά, όλοι κοιτούσαν με προσδοκία, στην κατεύθυνση των πρώτων

κατοικιών, οι οποίες διαγράφονταν με φόντο τον κόκκινο ουρανό της αυγής. Στη Μητέρα Ελλάδα, θα δημιουργούσαν μία νέα ζωή από τα θεμέλια, και θα λάμβαναν τη φορεσιά της προσφυγιάς, άβολη και άγνωρη για ανθρώπους νοικοκυραίους, οι οποίοι είχαν συνηθίσει να ντύνονται με πολυτελή υφάσματα.

Η κ. Νιόβη από την πλευρά της, συνήθισε γρήγορα τη δική της «ενδυμασία». Τη διαχειριζόταν με αξιοπρέπεια, χωρίς να χάσει την αριστοκρατικότητα και την παιδεία που έφερε από την αγαπημένη της πατρίδα. Εκτίμησε, ωστόσο, τα κουρέλια, γιατί της επέτρεψαν να δεχθεί την «ιδιωτική φιλανθρωπία», όπως έλεγε η ίδια, δισταζοντας να χαρακτηρίσει τις πράξεις της με τον όρο «επαιτεία». Εξάλλου είχε ένα παιδί που έπρεπε να αναθρέψει.

Αποκούμπι για αυτούς, δεν υπήρχε στην Ελλάδα. Η μισή της οικογένεια είχε χαθεί στην καταστροφή, και όσοι μακρινοί συγγενείς ακουγόταν ότι επιβίωσαν, είχαν διασκορπιστεί σε διαφορετικές περιοχές της χώρας, στα νησιά και στην Θεσσαλονίκη. Κάποιοι είχαν προσπαθήσει να φύγουν και εκτός Ελλάδας. Η περιουσία τους πίσω στην Σμύρνη έγινε στάχτη, και ό,τι απέμεινε, πέρασε αβασάνιστα στην κατοχή των Τούρκων, μετά τον «καθαρό» των υπόλοιπων εθνοτήτων. Τουλάχιστον αυτή ήταν η ενημέρωση που είχαν, από ανθρώπους οι οποίοι γνώριζαν.

Ο μικρός της μεγάλωνε με στερήσεις, αντιμετωπίζοντας θαρρετά, παρά το τρυφερό της ηλικίας του, τον φόβο και την περιφρόνηση που έδειξαν πολλοί Έλληνες προς τους βιαίως ξενιτεμένους Σμυρνιούς. Παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες, δεν έπαψε να χαμογελά και να αντλεί δύναμη, όπως και η μητέρα του, από ανθρώπους που στις δύσκολες στιγμές, έδειξαν καλοσύνη, αλληλεγγύη και συνέδραμαν ουσιαστικά στη νέα ζωή που προσπαθούσαν να οικοδομήσουν.

Όταν εγκαταστάθηκαν, λίγους μήνες μετά την άφιξή τους, στην περιοχή της Κοκκινιάς, κατάφερε επιτέλους και το αγόρι να πάει στο σχολείο της περιοχής. Ο Νικόλας αγαπούσε πάρα πολύ τα γράμματα. Η κ. Νιόβη στην αρχή ξενοδούλευε, μα έπειτα, χάρη στη μόρφωσή της, κατάφερε να βρει δουλειά ως γραμματέας σ' ένα δικηγορικό γραφείο στον Πειραιά. Έβγαζε τα απαραίτητα για να διάγουν μία λιτή ζωή, απαλλαγμένη από οποιαδήποτε σπατάλη.

Στο σχολείο, ο Νικόλας άρχισε να δημιουργεί φίλιες, να κάνει και πάλι όνειρα, να μετατρέπει τον πόνο και την απώλεια σε δύναμη και δημιουργία. Μία καλοκαιρινή μέρα, το αγόρι που είχε πάρει πλέον εφηβική μορφή, μπήκε στο φτωχικό προσφυγικό

σπίτι, κρατώντας ένα βιβλίο ιστορίας. Πλησίασε διστακτικά τη μητέρα του, ακουμπώντας την στον ώμο.

-Μητέρα, θέλω να σπουδάσω όπως όλη μας η οικογένεια. Θέλω να γίνω δικηγόρος. Θέλω να δώσω στις εισαγωγικές εξετάσεις σε τρία χρόνια.

Η κ. Νιόβη κοίταξε το νεανικό πρόσωπο του γιου της, την οξυδερκή ματιά του, γεμάτη επιθυμία αλλά και σύνεση, και χαμογέλασε μετά από πολύ, πολύ καιρό.

-Να σπουδάσεις αγόρι μου. Εγώ θα σε στηρίξω όπως μπορώ.

Ο Νικόλας χώθηκε στην αγκαλιά της, όπως και τότε, σε εκείνο το καϊκι, πριν τόσα χρόνια.

-Ευχαριστώ, ψιθύρισε.

Σήμερα, η κ. Νιόβη βιάζεται. Βιάζεται να πάει στην ορκωμοσία του, στην Νομική Σχολή Αθηνών. Πρέπει να τελειώσει γρήγορα με το μαγείρεμα, για να είναι έτοιμη όταν έρθει ο Νικόλας της. Θα βάλει το ταγέρ και την φούστα που αγόρασε πριν δύο χρόνια για τις σπάνιες, επίσημες περιστάσεις. Τα χόρτα έχουν βράσει πια. Η μητέρα τοποθετεί προσεκτικά το καπάκι πάνω στην κατσαρόλα και πηγαίνει στο φτωχικό υπνοδωμάτιο.

Βγαίνοντας περιποιημένη στην εξώπορτα, βλέπει τον γιο της, να την περιμένει στο κατώφλι του ισόγειου σπιτιού με έκδηλη ανυπομονησία. Έχει επιβλητικό, περήφανο παράστημα. Την κοιτάζει βουρκωμένος:

-Μητέρα είχες δίκιο. Το πνεύμα είναι ανυπότακτο. Μπορεί να χάσουμε τα πάντα, την περιουσία μας, τη γη μας, το σπίτι μας, μα κανείς δεν μπορεί να μας πάρει την ανθρωπιά μας και την πνευματική καλλιέργεια. Κανείς δεν μπορεί να τα σφετεριστεί αυτά.

Η κ. Νιόβη τον πλησιάζει και του σφίγγει τα χέρια. Κοιτώντας τα βαθυστόχαστα νεανικά μάτια του γιου της, χρωματισμένα με ελπίδα και σχέδια, νιώθει, άξαφνα, δυνατή όπως παλιά.

-Αγόρι μου, η ζωή έχει τον τρόπο της να κερδίζει τον θάνατο. Κάθε νέα αρχή θέλει θάρρος. Μα εμπιστεύσου το πέρας του χρόνου. Πάντα αναδεικνύει τους επιμένοντες νικητές.

Βιτουλαδίτη Αφροδίτη

